

VII. KRONIKA

VIII ZJAZD HISTORYKÓW PRAWA PAŃSTW NADBAŁTYCKICH (8TH CONFERENCE ON LEGAL HISTORY IN THE BALTIC SEA AREA). TORUŃ, 3-5 WRZEŚNIA 2015 R.

W dniach 3-5 września 2015 r. odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika międzynarodowa konferencja – 8th Conference on Legal History in the Baltic Sea Area. Jej hasłem przewodnim były: *Judiciary and Society between Privacy and Publicity*. Konferencja należy do prestiżowego cyklu stworzonego w 2000 r. w Niemczech, a następnie kontynuowanego w Szwecji, Finlandii, Danii, Estonii, na Łotwie i ponownie w Niemczech. Toruńskie spotkanie zorganizowała profesor Danuta Janicka ze współpracownikami z Katedry Historii Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Niemieckiego.

Na konferencję przybyło ponad 30 naukowców z 6 państw nadbałtyckich, aby przedstawić wyniki swych badań z zakresu historii prawa rodzinnego i spadkowego w regionie nadbałtyckim oraz problematyki jawności działania organów władzy państwowej, jak też kontroli informacji. Najwięcej miejsca podczas konferencji zajęły wystąpienia i dyskusje nad prawem rodzinnym i spadkowym XIX-XX w. Większość referentów skupiła uwagę na przemianach prawa rodzinnego w poszczególnych państwach nadbałtyckich (prof. A. Wrzyszczyk/ mgr A. Dąbrowski; prof. F. Schäfer; prof. H.-G. Knothe; prof. W. Schubert; mgr Sz. Paciorkowski; prof. P. Fiedorczyk; prof. E. Gajda), w tym pozycji kobiety w rodzinie (prof. S. Osipowa). Inni zaprezentowali ewolucję prawa spadkowego w wybranych krajach: Danii (dr H. Blomquist), Polsce (dr A. Moszyńska) i na Łotwie (dr J. Lazdins). Kilku referentów objęło swymi analizami aspekty prywatno i publicznoprawne okresu nowożytnego XV-XVII w. (prof. H. Lück; dr H. Mohnhaupt; dr M. Mięka). Referaty poświęcone wybranym problemom jawności i poufności w dziedzinie prawa objęły analizę ideologii wolności słowa (dr A. Madeja), działalność sądownictwa (prof. D. Janicka; prof. M. Luts-Sootak, prof. U. Müßig, dr T. Krause), administracji (dr A. Tarnowska) i dyplomacji (mgr D. Sierocka) oraz zagadnienie cenzury (prof. A. Dziadzio, dr A. Rogachevskiy).

Wygłoszone referaty zostaną opublikowane w 2016 r. w dwujęzycznym, angielsko-niemieckim tomie pokonferencyjnym. Uczestnicy postanowili, że następne spotkanie odbędzie się w 2018 r. w stolicy Estonii – Tallinnie.

DANUTA JANICKA (Toruń)

KONFERENCJA „WIELKIE KSIĘSTWO LITEWSKIE: POLITYKA, EKONOMIA, KULTURA”. MIŃSK, 5-6 LISTOPADA 2015 R.

Instytut Historii Narodowej Akademii Nauk Białorusi zorganizował w Mińsku w dniach 5-6 listopada 2015 r. konferencję naukową: „Wielkie Księstwo Litewskie: polityka, ekonomia, kultura”, a wraz z nią szereg imprez towarzyszących. Do stolicy Białorusi przyjechała ponad setka badaczy z różnych ośrodków naukowych, reprezentujących (poza dwoma wyjątkami) 5 państw: Białoruś, Litwę, Polskę, Rosję i Ukrainę. Po otwierającej konferencję sesji plenarnej wszyscy oni pracowali w 4 sekcjach tematycznych: kultury duchowej i materialnej, społeczno-gospodarczej, polityki i dyplomacji oraz do spraw wojskowych i struktur społecznych.

Wygłoszone referaty mają zostać opublikowane, co jednak nie odda atmosfery konferencji – toczone w językach Wielkiego Księstwa obrady były chwilami burzliwe, przynosząc tak potrzebną w nauce wymianę zdań, opinii, konfrontację różnych punktów widzenia. Chronologiczny zakres referatów obejmował kilka stuleci, sięgając aż do czasów porozbiorowych. Ponieważ uczestnicy konferencji reprezentowali różne dyscypliny i nurty badawcze, prezentowano w przedstawionych referatach wyniki badań nie tylko z historii gospodarczej, politycznej czy wojskowej, ale i kulturoznawczych, archeologicznych czy dociekań w ramach historii historiografii. Spektrum poruszonych tematów było niezwykle szerokie, a w pamięci uczestników na pewno pozostanie zaprezentowana, w ramach referatu Dmitrija Sosnowskiego dotyczącego obcych wpływów muzycznych, muzyka wykonywana na żywo przez zespół w strojach z epoki. Z pewnym smutkiem dostrzec jednak należy brak historyków prawa, wśród obecnych na konferencji badaczy, co niestety pokazuje ich nikłe obecnie zainteresowanie tematyką drugiej części dualistycznej Rzeczypospolitej.

Konferencja, stanowiąc spotkanie badaczy z kilku krajów, reprezentujących różne dziedziny nauki, była na tyle owocna, że zrodziła również szereg pomysłów na dalsze działania. W większości zostały one zaprezentowane przez organizatorów podczas zamykającej sesji. Powszechną opinią było, by idea tego typu spotkań była kontynuowana. Proponowano, aby na gruncie doświadczenia mińskiej konferencji przekształcić owo spotkanie w cykliczne wydarzenie, organizowane kolejno przez ośrodki naukowe wspomnianych wyżej 5 państw. Padła również propozycja powołania międzynarodowego czasopisma, poświęconego wyłącznie dziejom Wielkiego Księstwa Litewskiego. Konferencja uwidoczniła również potrzebę stworzenia odpowiedniego, wspólnego słownika pojęć, który ułatwiłby badaczom z poszczególnych krajów komunikację i przyszłe kontakty.

Należy wyrazić nadzieję, że mińska konferencja będzie zacznym dalszego intensywnego, międzynarodowego i interdyscyplinarnego rozwoju badań nad Wielkim Księstwem Litewskim.

PIOTR M. PILARCZYK (Poznań)

**MIEDZYNARODOWE SEMINARIUM
Z CYKLU „DIRITTO ROMANO E ATTUALITÀ” NA TEMAT
„RZYMSKIE PRAWO PUBLICZNE I JEGO WPŁYW
NA PUBLICZNE PRAWO W EUROPIE”.
NOVEDRATE, 15-17 LISTOPADA 2015 R.**

W dniach 15-17 listopada 2015 r. odbyło się w Novedrate (Como) we Włoszech kolejne seminarium międzynarodowe z cyklu *Diritto romano e attualità*. Przewodnią myślą jedenastego sympozjum było rzymskie prawo publiczne i jego wpływ na publiczne prawo w Europie (*Il sistema del diritto pubblico romano come fondamento del diritto pubblico europeo*).

W skład komitetu organizacyjnego weszli: L.L. Kofanov (Rosja), P. Todini (Włochy), A. Corbino (Włochy), H. Ankum (Holandia), R. Russo (Włochy), K. Tanev (Bułgaria), M. Skrejpek (Republika Czeska), J. Zabłocki (Polska), O. Sacchi (Włochy) czy Y. Ünver (Turcja). W konferencji wzięło udział ok. 40 prelegentów z Bułgarii, Chin, Czech, Polski, Rosji czy Włoch reprezentujących nie tylko dyscyplinę naukową prawo rzymskie. Wśród wielu wygłoszonych referatów znalazły się i te poświęcone prawu pozytywnemu, np. finansowemu, konstytucyjnemu czy też podatkowemu, a prelegenci, którzy je prezentowali, wywodzili się nie tylko ze środowiska akademickiego, ale także reprezentowali różne zawody praktyczne (np. adwokata). Warto też nadmienić, że konferencja, oprócz tradycyjnej formuły konferowania, doskonale wpisała się w nurt wykorzystania technik internetowych (komunikatorów społecznościowych), dzięki którym kilku naukowców mogło przedstawić wyniki swoich badań bez konieczności przybywania na salę obrad. Językami konferencyjnymi były język angielski oraz włoski, jednakże w tym drugim języku wygłoszono zdecydowaną większość referatów.

Przedpołudniowa sesja pierwszego dnia konferencji rozpoczęła się od uroczystego otwarcia sympozjum przez Jego Magnificencję Rektora Università e-Campus – prof. Carlo Marię Bartoliniego. Następnie głos zabrali członkowie komitetu organizacyjnego w osobach prof. L.L. Kofanova, prof. R. Russo, prof. P. Todiniego czy wreszcie prof. O. Sacchiego. Sesję poprowadzili prof. M. Bibikovo oraz prof. J. Zabłocki, a sposobność do wygłoszenia referatów mieli: M. Bonavoglia, *Il ruolo del modello antropologico di riferimento, come base per il diritto naturale nel sistema del diritto pubblico romano e in quello europeo*; E. Tira, *Bellum iustum e nuove forme di „guerra”: le scelte della Costituzione italiana e dell’ordinamento internazionale*; P. Kołodko, *The Roman origins of the deposit in the contemporary Polish civil code*; J. Sejdl, *Influenza pubblica sull’istituto di via*, czy wreszcie A. Mauroni, *La cittadinanza romana tra esperienza storica e attualità*.

W drugiej sesji tego dnia przewodnictwo objęli prof. M. Zabłocka oraz prof. M. Skrejpek, a referaty wygłosili: L. Kofanov, *Il Principio „omne ius quo utimur uel ad personas pertinet uel ad res uel ad actiones” (D.1.5.1) e la sua attualità sia per il diritto pubblico romano antico che per quello attuale*; G. Barone Adesi, *Libertà religiosa e libertà di coscienza: Codice teodosiano e indirizzi odierni*; M. Bibikov, *Questioni della legge fondiaria e dell’imposta di tasse in Bizanzio*; O. Sacchi, *La proprietà quiritaria e la sua funzione economica nel sistema del diritto pubblico*

romano: analogie e differenze col mondo attuale; A. Cassandro, *Dalla locatio operis e locatio operarum al Jobs Act*; E. Liapustina, *I giuristi romani e le leggi municipali epigrafiche*. Jako ostatnia w tym dniu głos zabrała D. Monaco i zaprezentowała wyniki badań dotyczących projektu *Matrice romanistica della disciplina italiana sui benefici devoluti a favore delle Forze Armate e di Polizia, in particolare nella disciplina relative alle „Vittime del Dovero”*.

Obrady drugiego dnia konferencji poprzedziło wystąpienie władz Università e-Campus w osobie Pani Dziekan Wydziału Prawa – prof. E. Betracchini oraz prof. M. Margarita. Przewodnictwo w sesji przedpołudniowej objęli prof. L. Kofanov oraz prof. M. Margarita, zaś referaty wygłosili następujący naukowcy: K. Tanev, *Il concetto di utilità, l’impatto di un valore pubblico nella sfera privata*; M. Zabłocka, *Le origini romane delle tecniche legislative*; S. Marullo di Condojanni, *Intento pratico dei contraenti e causa concreta del negozio: dalle fonti romanistiche alla recente giurisprudenza della Corte di Cassazione*; C. Lanza, *Concetto moderno di Stato in contrapposizione alla concretezza romana che fa centro sugli organi*; R. Russo, *Come l’acqua con l’olio*; J. Zabłocki, *Roma e l’applicazione del diritto secondo coscienza*.

Nad sprawnym przebiegiem sesji popołudniowej czuwali prof. A. Di Mauro oraz prof. K. Tanev, a prelegentami byli: M. Margarita, *Dal fiscus al diritto tributario Italiano*; L. Umile, *Il linguaggio del diritto romano e del diritto doganale attuale*; G. Vanadia, *Diritto di immigrazione*; M. Skrejpek, *Come i giuristi romani usavano le parole „publicum” e „publicus” (16. a 17 titolo del 50. libro dei Digesti)*; A. Popova, *L’influenza del sistema tributario romano sul diritto fiscale europeo e internazionale*; S. Lazarov, *Peculatus e praeda nella Repubblica romana*. W trakcie tej sesji przy wykorzystaniu technik internetowych głos mógł także zabrać naukowiec z Chin – L. Zhang – z następującym referatem: *L’importanza dello studio del diritto romano in Cina: storia, situazione attuale e problemi aperti*. Jako ostatni w tym dniu wystąpił P. Niczyporuk, wygłaszając referat na temat rzymskich bankierów i ich wpływu na współczesny sektor bankowy wygłosił – *I banchieri romani come il prototipo dei banchieri contemporanei*.

W ostatnim dniu konferencji przewodnictwo porannej sesji przypadło prof. M. Campolunghi oraz prof. P. Todini, a możliwość wygłoszenia referatu mieli: A. Marcelli, *L’evoluzione dell’usura fra eredità romanistica, etica cristiana e mercato*; L. Montecchio, *Cesare in Britannia*; S. Lazzarini, *Diritto romano nella recente giurisprudenza amministrativa e di legittimità: tra fondamenti e riferimenti*; M. Ciani Scarnicci, *L’importanza del settore dei trasporti per la crescita e lo sviluppo economico, la necessità di una regolamentazione fin dai tempi del Diritto Romano*; A. Di Mauro, *La repressione del sequestro di persona nell’esperienza giuridica romana. Brevi riflessioni sull’attuale disciplina*; C. Talario, *La condizione del bambino tra Roma antica, fenomeni migratori attuali e futuro*.

Organizatorzy przewodnictwo ostatniej popołudniowej sesji niezwykle udanego sympozjum naukowego powierzyli prof. R. Russo oraz prof. P. Niczyporukowi, a prelegentami podczas jej trwania byli: P. Todini, *La responsabilità derivante dall’esercizio delle funzioni giudiziarie: un’indagine sulle radici romanistiche della disciplina nazionale, anche alla luce della giurisprudenza della Corte di Giustizia europea*;

G. Mozhukhina, *Espropriazione per pubblica utilità della res fiduciaria nel diritto romano*; A. Laino, *Analisi economica del contratto nel diritto romano*.

Wygłoszone podczas trwania konferencji referaty prezentowały wysoki poziom merytoryczny i niejednokrotnie prowokowały do ożywionej dyskusji, którą organizatorzy przewidzieli po zakończeniu danej sesji naukowej.

Uroczystego zamknięcia konferencji dokonali członkowie komitetu organizacyjnego w osobach L.L. Kofanova, P. Todini, R. Russo oraz K. Taneva, a następnie wręczyli wszystkim uczestnikom obrad pamiątkowe certyfikaty. Podkreślili ponadto wysoki poziom merytoryczny sympozjum oraz zachęcili do sprawnego przesyłania gotowych referatów w celu ich rychłej publikacji.

Ostatnią merytoryczną decyzją, jaka zapadła podczas XI Międzynarodowego Seminarium pt. „Diritto romano e attualità”, było wskazanie ośrodka akademickiego odpowiedzialnego za organizację kolejnej edycji, którym będzie ośrodek słowacki.

PIOTR KOŁODKO (Białystok)

ODNOWIENIE DOKTORATU PROFESORA ZYGFRYDA RYMASZEWSKIEGO. ŁÓDŹ, 27 LISTOPADA 2015 R.

„Gdy dzisiaj trwają dyskusje o wieku emerytalnym, to ja mogę powiedzieć, że już mam za sobą 73 lata pracy zarobkowej. I nadal jestem czynny zawodowo” – tak Profesor Zygfryd Rymaszewski rozpoczął wspomnieniową wypowiedź podczas uroczystego posiedzenia Senatu Uniwersytetu Łódzkiego. Zaskoczeni słuchacze dowiedzieli się wówczas, że w czasie wojny, po tym jak ojciec Profesora trafił do obozu koncentracyjnego, czternastoletni Zygfryd rozpoczął pracę przy wyrębie drzew.

Okazją do przypomnienia dorobku Profesora Rymaszewskiego była uroczystość odnowienia doktoratu, która odbyła się 27 listopada 2015 r. w Pałacu Biedermanna w Łodzi. Przy dźwiękach *Gaudeamus igitur*, uroczyście wprowadzono Senat i Jubilat. JM Rektor Uniwersytetu Łódzkiego prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel powitał dostojnego Jubilata i przybyłych licznie gości. Tradycją Uniwersytetu Łódzkiego stało się wyróżnianie wybitnych uczonych, przez ponad pół wieku związanych z Uczelnią, przypomnieniem o uzyskaniu przez nich stopnia doktora – w 50 rocznicę tego wydarzenia¹.

Sylwetkę i dorobek nestora polskich historyków prawa przedstawił prof. UŁ dr hab. Tadeusz Szulc. Zygfryd Rymaszewski urodził się 9 lipca 1927 r. w Nowych Trokach koło Grodna. W maju 1945 r. wraz z matką i młodszą siostrą trafił do Łodzi. Studia ukończył w styczniu 1953 r. Był seminarzystą prof. Jana Adamusa. Asystentem w Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa został 1 października 1959 r. Pierwsza publikacja Profesora pochodzi z 1956 r. Omawiający dorobek Ju-

¹ Podczas ceremonii uhonorowano troje łódzkich akademików – Zofię Mikołajczyk, Tadeusza Penczaka oraz Zygfryda Rymaszewskiego.

bilata T. Szulc wskazywał, że podczas 6 lat pracy w zespole badawczym J. Adamusa młody badacz zapoznał się z zapiskami sądowymi, materiałem źródłowym opornym w obróbce naukowej, wymagającym benedyktyńskiej cierpliwości, doskonałej znajomości średniowiecznej łaciny i dawnego polskiego prawa sądowego, materialnego i procesowego. Na Uniwersytecie Łódzkim w 1965 r. Zygfryd Rymaszewski uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy noszącej tytuł *Prawo bliższości krewnych w polskim prawie ziemskim do końca XV wieku*. Dysertację oceniono wysoko, Doktorant otrzymał I nagrodę w konkursie „Państwa i Prawa” i nagrodę ministerialną. Habilitację uzyskał w 1973 r. na podstawie rozprawy pt. *Łacińskie teksty Landrechtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Versio Vratislaviensis, versio Sandomiriensis, Łaski*. W dniu 1 października 1981 r. objął stanowisko kierownika Katedry, gdy na emeryturę przeszedł prof. dr hab. Józef Matuszewski.

Po habilitacji Profesor pozostał wierny tematyce źródłoznawczej, czego efektem były kolejne monografie opublikowane w 1985 r. Pierwsza z nich: *Łacińskie teksty Landrechtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Jaskier – tekst główny i noty marginalne*, druga – *Sprawy gdańskie przed sądami nadwornymi oraz ingerencja królów w gdański wymiar sprawiedliwości XVI-XVIII w.* Przywołane rozprawy były podstawą nadania Zygfrydowi Rymaszewskiemu tytułu naukowego profesora nadzwyczajnego nauk prawnych (1986 r.), a w 1990 r. został mianowany profesorem zwyczajnym.

Profesor Z. Rymaszewski wchodził m.in. w skład Komitetu Nauk Prawnych PAN, Redakcji „Czasopisma Prawno-Historycznego”, Zarządu Głównego PTH, był sekretarzem II Wydziału ŁTN. Za działalność naukową i pozanaukową został odznaczony licznymi nagrodami i wyróżnieniami państwowymi. Podkreślić należy wieloletnią działalność społeczną w organizowaniu pomocy materialnej dla Polonii na Białorusi.

Ten wybitny uczony Uniwersytetu Łódzkiego wciąż jest czynnym badaczem. Ostatnio drukiem ukazały się kolejne monografie: *Z badań nad organizacją sądów prawa polskiego w średniowieczu. Woźny sądowy* i *Z badań nad organizacją sądów prawa polskiego w średniowieczu. Czynności woźnego sądowego. Odnowienie doktoratu* zbiegło się z wydaniem nowej książki Jubilat *Areszt jako zabezpieczenie wiarygodności w miastach Polski średniowiecznej*². Profesor Rymaszewski od kilku lat nie prowadzi już wykładów dla studentów, wciąż jednak jest aktywnym uczestnikiem seminariów doktorskich łódzkich historyków prawa. Profesor należy do tych wielkich osobowości, których cechą jest skromność przy ogromnej fachowej wiedzy. Jest jednym z najwybitniejszych polskich mediewistów w zakresie historii państwa i prawa. Nie należy do osób, które muszą być zawsze na pierwszym planie, choć tam jest jego należne miejsce.

Podczas uroczystości głos zabrał także sam Jubilat. Odnosił się do najważniejszych wydarzeń ze swej pracy naukowej, dając przy tym dowód wielkiej erudycji i skromności. Uzmysłowił słuchaczom, w jak niesprzyjających okolicznościach rozpoczynała się Jego droga do nauki, gdy na przeszkodzie stała wojna, niedostatek i trudności lat powojennych. Przyznał, że osiągnięcia, które przyniosła żmudna praca

² Wydawnictwo UŁ, Łódź 2015, s. 227.

nad źródłami, w pełni doceniono dopiero po latach. W postępowaniach o nadanie kolejnych stopni naukowych nie wszystkie recenzje były przychylnie, nie zawsze dostrzegano trudność podejmowanych zadań i znaczenie poczynionych ustaleń. W uroczystości wzięli udział członkowie najbliższej rodziny Jubilata, przedstawiciele łódzkiego wymiaru sprawiedliwości, prezes Sądu Apelacyjnego w Łodzi dr Michał Kłós oraz goście z różnych ośrodków uniwersyteckich, m.in.: prof. Henryk Olszewski (UAM), prof. Wacław Uruszcak (UJ), prof. Artur Korobowicz i prof. Wojciech Witkowski (UMCS), prof. Tadeusz Maciejewski (UG), prof. Andrzej Zakrzewski (UW), prof. Zbigniew Naworski (UMK). Lampka wina w Sali Kolebkowej Pałacu Biedermanna, a następnie obiad dla gości zakończyły podniosłą uroczystość.

MACIEJ RAKOWSKI (Łódź),
TADEUSZ SZULC (Łódź)

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA „W POSZUKIWANIU EUROPEJSKIEJ DOKTRYNY WOLNOŚCI SŁOWA”. POZNAŃ, 10 MARCA 2016 R.

W dniu 10 marca 2016 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbyła się międzynarodowa konferencja pt. „W poszukiwaniu europejskiej doktryny wolności słowa”, zorganizowana przez Katedrę Doktryn Polityczno-Prawnych i Filozofii WPiA UAM.

Konferencję otworzył dr Michał Urbańczyk, który w imieniu organizatorów serdecznie przywitał wszystkich zgromadzonych. Następnie głos zabrał prof. dr hab. Jacek Witkoś, prorektor ds. nauki i współpracy międzynarodowej. Oficjalne otwarcie zakończyło wystąpienie prof. dr hab. Romana Budzinowskiego, dziekana Wydziału Prawa i Administracji.

Konferencja została podzielona na 4 sesje plenarne. Pierwsza sesja zatytułowana została *Aksjologia wolności słowa w Europie i na świecie*. Przewodniczyła jej prof. dr hab. Maria Zmierczak (UAM). Jako pierwsza głos zabrała prof. Christine Mengès-Le Pape (Université Toulouse 1 Capitole, Francja), która przedstawiła referat zatytułowany *The „laïcité”: between freedom of belief and freedom of speech*. Jako drugi wystąpił Riccardo Mazzucchelli (MUN Academy, Włochy), który wygłosił referat pt. *Freedom of speech in a hyper-connected community of world users*. Następnie głos zabrał prof. dr Albert L. Harris (Appalachian State University, USA), którego wystąpienie zatytułowane było *Net Neutrality and Its Potential Impact on Free Speech*. Jako czwarty wystąpił prof. dr Seppo Sajama (University of Eastern Finland, Finlandia), który przedstawił referat zatytułowany *Spinoza on Free Speech*. Sesję zakończyła dyskusja nad przedstawionymi referatami. Największe zainteresowanie wzbudziła idea neutralności sieci oraz zagrożenia, jakie dla jej urzeczywistnienia niesie najbliższa przyszłość. Dyskutanci wskazywali także na wartości, jakie mogą leżeć u podstaw ograniczenia swobody wypowiedzi, zarówno w kontekście publicystycznym oraz filozoficznym, jak i konstytucyjnoprawnym.

Druga sesja, której przewodniczyła prof. UAM dr hab. Małgorzata Materniak-Pawłowska (UAM) zatytułowana była *Wolność prasy i mediów elektronicznych*. Jako pierwszy wystąpił Bogumił Luft, b. ambasador RP w Rumunii i Mołdawii, który przedstawił referat pt. *Wolność, odpowiedzialność i ignorancja – czy wolno upowszechniać krzywdzące stereotypy na temat innych krajów?* Następnie głos zabrała prof. dr hab. Joanna Wieńczyło-Chlabicz (NSA, UwB), która zaprezentowała referat pt. *Stosowanie przez dziennikarzy podstępnych metod zbierania informacji na tle konfliktu: wolność prasy a ochrona prywatności*. Jako trzeci wystąpił prof. UAM dr hab. Jędrzej Skrzypczak (UAM) z referatem pt. *Gwarancje dostępu mniejszości narodowych, etnicznych i językowych do mediów elektronicznych jako element wolności słowa*. W dalszej kolejności głos zabrała dr Ksenia Kakareko (UW), która wygłosiła referat pt. *Wykorzystywanie tekstów prasy drukowanej w Internecie*. Jako ostatni w tej części swoje wystąpienie pt. *Sieć a zmierzch idei prywatności* zaprezentował dr Michał Urbańczyk (UAM). Następnie odbyła się dyskusja nad przedstawionymi referatami. Wśród pytań zadawanych referentom dominowały kwestie związane z konfliktem wolności słowa a prawem do prywatności.

Trzecia sesja plenarna, której przewodniczył dr Michał Urbańczyk (UAM), zatytułowana była *Granice swobody wypowiedzi artystycznej*. Jako pierwszy wystąpił prof. dr hab. Jacek Sobczak (SN, Uniwersytet SWPS), który przedstawił referat pt. *Wolność ekspresji artystycznej. Regulacje europejskie a rozwiązanie polskiego systemu prawnego*. Następnie głos zabrała kuratorka galerii „tak” Małgorzata Szafer, która zaprezentowała referat pt. *Art brut/outsider art jako Wolna Strefa Autonomiczna*. Jako trzecia wystąpiła dr Anna Demenko (UAM), która przestawiła referat pt. *Wypowiedź jako czyn zabroniony. O znieważeniu przedmiotu czci religijnej*. Jako ostatni w tej części obrad głos zabrał dr Piotr Piesiewicz (Uniwersytet SWPS), który zaprezentował referat pt. *Czy zwierzęta ograniczają wolność wypowiedzi artystycznej?* Następnie odbyła się dyskusja nad przedstawionymi referatami. Dyskusję zdominowały problemy interpretacyjne art. 196 k.k., który statuuje przestępstwo obrazy uczuć religijnych.

Ostatnią – czwartą – sesją plenarną, która zatytułowana była *Wolność słowa a mowa nienawiści*, poprowadził prof. UW dr hab. Maciej Marszał (UWr). Jako pierwsze głos zabrały dr Karolina Marcinkowska oraz Katarzyna Strzałkowska (Otwarta Rzeczpospolita – Stowarzyszenie Przeciwko Antysemityzmowi i Ksenofobii), które przedstawiły referat pt. *Portal www.zglosnienawisc.otwarta.pl*. Jako następny głos zabrał dr hab. Justyn Piskorski (UAM), który zaprezentował referat pt. *Nienawiść jako przesłanka kryminalizacji oraz znamię czynu zabronionego*. Kolejnym referentem był dr Tomasz Scheffler (UWr), który przedstawił referat pt. *Art. 256 § 1 in fine Kodeksu karnego a problem tzw. mowy nienawiści w kontekście zasady nullum crimen sine lege*. Jako trzeci wystąpił dr Bartosz Hordecki (UAM), który zaprezentował referat pt. *Wokół niestosowności unaukowania terminu mowa nienawiści*. W dalszej części czwartej sesji głos zabrał dr Olgierd Górecki (UŁ), który przedstawił referat *Wolność czy wolności słowa? – komunitariańska argumentacja uzasadniająca różnorodność znaczenia pojęcia*.

Następnie odbyła się dyskusja nad przedstawionymi referatami. Dyskusja koncentrowała się głównie na problematyce mowy nienawiści w Internecie. W czasie

polemik zarówno referenci, jak i pozostali dyskutanci zwrócili uwagę na wieloznaczność terminu *hate speech*. Pojmowany w sposób szeroki odnosi się do szeregu wypowiedzi nawołujących do nienawiści oraz znieważających osoby ze względu na ich pochodzenie rasowe, etniczne czy wyznanie. Natomiast w wąskim znaczeniu mowa nienawiści odnosi się jedynie do przestępstw, które są opisane w kodeksie karnym.

Konferencja miała na celu przedstawienie polskich i europejskich doświadczeń związanych z wyznaczaniem granic swobody wypowiedzi. We współczesnej wielokulturowej Europie coraz wyraźniej zaznaczają się bowiem spory związane z konfliktem takich wartości jak wolność słowa, prasy, wypowiedzi artystycznej czy wolności w sieci z jednej strony, a z drugiej konieczności poszanowania szeroko pojmowanych praw człowieka oraz praw całych grup społecznych.

Jak podkreślono w czasie otwarcia, organizacja tego typu wydarzeń naukowych wynika z głębokiego przekonania, że potrzeba więcej namysłu nad wspomnianymi wyżej problemami w kontekście współczesnej myśli polityczno-prawnej, zwłaszcza związanej z fundamentami demokracji liberalnej, tj. prawami i wolnościami człowieka. Doświadczenia ze stycznia 2015 r., związane z zamachem na redakcję francuskiego czasopisma „Charlie Hebdo” oraz reakcjami społecznymi na kryzys uchodźczy, pokazują bowiem jak bardzo niezbędny jest taki dyskurs, zwłaszcza w kontekście kluczowych dla demokracji liberalnej wartości i idei polityczno-prawnych, jakimi są swoboda wypowiedzi, tolerancja, niedyskryminacja czy poszanowanie praw mniejszości.

Podkreślić należy, że wielką zaletą konferencji była jej interdyscyplinarność. Z jednej strony zaproszenie do udziału przyjęli sędziowie Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz inni wybitni przedstawiciele nauki prawa z Polski i zagranicy. Z drugiej strony, wśród prelegentów znaleźli się także przedstawiciele środowiska artystycznego, organizacji pozarządowych, politolodzy, dyplomaci i publicyści. Dzięki temu o problemie granic wolności słowa dyskutowano na wielu płaszczyznach, a prawny i prawniczy punkt widzenia zderzał się z konkurencyjnymi interpretacjami prawa do swobodnego wyrażania własnych opinii.

Wreszcie warto zaznaczyć, że w dniach poprzedzających konferencję odbyło się kilka wydarzeń towarzyszących. W dniu 7 marca na Wydziale Prawa i Administracji UAM miały miejsce przeznaczone dla studentów warsztaty pt. *Jeszcze wolność słowa czy już mowa nienawiści?* prowadzone przez prawników praktyków zajmujących się problemem *hate speech*, a dnia 8 marca w budynku Concordii Design odbył się otwarty dla publiczności panel dyskusyjny pt. *Śmierć, dziewczyna i cenzura. O granicach wolności wypowiedzi artystycznej*. Zaproszenie do dyskusji przyjęli: Piotr Rudzki – kierownik literacki Teatru Polskiego we Wrocławiu, Marek Wasilewski – profesor w Katedrze Intermediów Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu, Jakub Dąbrowski – doktor w Katedrze Historii Sztuki Polskiej Najnowszej ASP w Warszawie, Ewa Łowżył – artystka i działaczka społeczna oraz Michał Urbańczyk – doktor w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Filozofii WPiA UAM. Dyskusję moderowała Agnieszka Gulczyńska. Ponadto na wydziale odbyły się dyskusje w ramach spotkań Studenckiego Koła Naukowego „Ius et Politica”.

Konferencja cieszyła się ogromnym zainteresowaniem. Zgodnie z zamierzeniem organizatorów było to wydarzenie atrakcyjne nie tylko dla specjalistów, ale i dla sze-

rokiej publiczności, zwłaszcza dla studentów. Miarą sukcesu konferencji jest fakt, że w przyszłym roku planowana jest jej druga edycja.

MICHAŁ URBAŃCZYK (Poznań)

**SEMINARIUM PROJEKTU
„RECONSIDERING CONSTITUTIONAL FORMATION”
I KONFERENCJA KONSTYTUCYJNA W KRÓLEWSKIEJ
FLAMANDZKIEJ AKADEMII NAUKI I SZTUK BELGII.
BRUKSELA, 14-18 KWIETNIA 2016 R.**

W dniach 14-18 kwietnia 2016 r. odbyło się kolejne seminarium naukowe, związane z realizacją projektu naukowego „Reconsidering Constitutional Formation”. Spotkanie otworzyła konferencja naukowa zorganizowana w Brukseli przez Royal Flemish Academy of Belgium for Science and Arts, pt. „Constitutional Precedence as Keystone of Modern Constitutionalism”. W gronie mówców znaleźli się znakomici historycy prawa starszej i młodszej generacji (wśród nich prof. Gerald Stourzh i prof. Thomas Olechowski z Wiednia, kierująca projektem ReConFort prof. Ulrike Müsigg z Passau, dr Shavana Musa z Uniwersytetu w Manchesterze, dr Frederik Dhondt z Uniwersytetu Ghent), którzy omówili m.in. istotę zasady nadrzędności konstytucji na przykładzie USA, Holandii, Belgii. Do realizacji tej zasady w prawie konstytucyjnym Wielkiej Brytanii i Norwegii odnieśli się z kolei sędzia Supreme Court of the UK Rt Hon. Lord Robert Reed i członek Komisji Weneckiej prof. Eirik Holmøyvik z Uniwersytetu Bergen. Dr Sebastiaan Vandenbogaerde z Uniwersytetu Ghent przedstawił komunikat dotyczący roli belgijskich periodyków prawniczych w badaniach nad prawem konstytucyjnym

W kolejnych dniach odbyły się wewnętrzne seminaria, w których udział wzięli badacze związani z projektem ReConFort. Dyskutowano m.in. kwestię genezy i ewolucji zasady nadrzędności konstytucji, konfrontując ją z odmiennymi koncepcjami, jak włoska idea *constituzione flessibile*, którą poddał analizie dr Giuseppe Mecca z Uniwersytetu w Maceracie. Dr Brecht Deseure omówił rozwiązania konstytucji belgijskiej z 1831, zaś dr Anna Tarnowska (UMK w Toruniu) wygłosiła referat pt. *Precedence of the Constitution – the case of Polish May Constitution 1791*. Niemieccy doktoranci, mgr Franziska Meyer z Passau i mgr Joachim Kummer z Berlina przygotowali wystąpienie poświęcone projektowi konstytucji uchwalonemu przez Nationalversammlung, w szczególności idei nadrzędności obecnej w artykułach prasowych.

ReConFort to czteroletni projekt badawczy (2014-2018), finansowany przez European Research Council jako Advanced Grant VII Projektu Ramowego UE. W ramach projektu badacze przygotowali już publikowany obecnie tom, poświęcony idei suwerenności w debacie konstytucyjnej pod koniec XVIII i w XIX w. w Belgii, Włoszech, Polsce, Niemczech i w piśmiennictwie hiszpańskich środowisk emigracyjnych w Wielkiej Brytanii. Kolejna publikacja związana będzie ze wspomnianymi badaniami nad zasadą prymatu konstytucji, kolejne zaś z gwarancjami dotyczącymi sądow-

nictwa oraz odpowiedzialnością organów władzy wykonawczej w badanych konstytucjach. W badaniach prowadzonych w ramach grantu ReConFort wykorzystywane są specyficzne źródła debaty konstytucyjnej, poza ściśle jurydycznymi, jak protokoły parlamentarne i projekty aktów konstytucyjnych, analizie poddawana jest korespondencja protagonistów, w szczególności zagraniczna, oraz szeroko rozumiane media: artykuły w prasie, wolne druki, pamflety itp.

ANNA TARNOWSKA (Toruń)

KOŁOKWIUM HABILITACYJNE DR. MAKSYMILIANA STANULEWICZA

W dniu 27 października 2015 r. odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, którego przedmiotem było kolokwium habilitacyjne dr. Maksymiliana Stanulewicza, adiunkta w Katedrze Historii Ustroju Państwa na Wydziale Prawa i Administracji UAM.

Podstawą przewodu, rozpoczętego w 2013 r. i toczącego się tzw. starym trybem, była rozprawa *Państwo wobec problemu własności nieruchomości Kościoła Rzymskokatolickiego w Polsce w XX w.: studium historyczno-prawne* (Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów W Drodze, Poznań 2013). Recenzentami w przewodzie byli prof. UG dr hab. Anna Machnikowska (Uniwersytet Gdański), prof. dr hab. Andrzej Witkowski (Wyższa Szkoła Prawa i Administracji w Przemyślu), ksiądz prof. UO dr hab. Dariusz Walencik (Uniwersytet Opolski), prof. zw. dr hab. Krzysztof Krasowski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Habilitant wygłosił wykład habilitacyjny pt. *Herezja, odstępowo, sekta – próba uporządkowania pojęć*.

Rada Wydziału postanowiła w głosowaniu tajnym nadać dr. Maksymilianowi Stanulewiczowi stopień naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie „nauki prawne”, w zakresie dyscypliny naukowej „prawo”.

PIOTR M. PILARCZYK (Poznań)